

Motion till riksdagen

1985/86:Ub292

Per Unckel m. fl. (m)

Grundskolans högstadium

Alla barn och ungdomar har rätt att få en utbildning som utvecklar deras inneboende förmåga. Endast därigenom kan de känna tillfredsställelse med sig själva. ●och endast därigenom kan de utveckla den trygghet och den självtillit som är grunden för den känsla av gemenskap alla människor emellan som ett i verklig mening socialt samhälle kräver.

Detta är vår utgångspunkt då vi bedömer hur skolan praktiskt skall vara utformad för att tillgodose elevernas skiftande krav. Den skiljer sig i avgörande hänseenden från den socialdemokratiska utbildningsfilosofi som hittills fått sätta sin prägel på skolan. För socialdemokraterna går ett kollektivistiskt intresse före hänsynen till den enskilde eleven.

Sitt starkaste genomslag har enhetstänkandet fått på grundskolans högstadium, där valmöjligheterna gradvis gjorts allt mindre. Att hela grundskolan organiseras sammanhållet, dvs. utan hänsyn till personlig särart, är en grundsten i den socialdemokratiska skolpolitiken.

Motivet till enhetstänkandet formulerades så här i socialdemokraternas riksdagsmotion med anledning av Lgr 80 (motion 1978/79:2606):

Ett samhälle byggt på integration och gemenskap fordrar en sammanhållen skola med gemensamma referensramar och utan sortering av eleverna. I en sådan skola finns hinder inbyggda mot utslagning, passivisering och knäckt självförtroende. En förutsättning för detta är allsidigt sammansatta klasser och frånvaro av differentiering i skolorganisationen.

Organisationen skall också vara enhetlig. Endast i det inre arbetet kan någon mångfald tillåtas. Det finns emellertid faror med en sådan mångsidighet enligt samma motion:

Man måste emellertid vara starkt uppmärksam på att en ökad mångsidighet kan innebära ökad skiktning av olika elevgrupper. Det måste vara skolans uppgift att ständigt motverka sådana negativa effekter. Skolan måste t. ex. aktivt motverka olika tendenser att separera olika grupper från varandra.

Effekterna av de minskande valmöjligheterna har emellertid inte blivit de som socialdemokraterna hoppats, nämligen att alla elever tillförsäkras en god utbildning. Tvärtom har utslagningen på högstadiet snarare förstärkts. De elever som slås ut – antingen i bokstavig bemärkelse eller genom att de tillgodogör sig för lite av undervisningen – är dessutom ofta de som från början hade de sämsta sociala förutsättningarna.

Att det blivit så är egentligen mte förvånande. Elevernas skiftande personligheter börjar i högstadieåldern att få avgörande betydelse. Tar inte

skolan hänsyn till skillnaderna går entusiasmen för skolarbetet förlorad. Detta sker oftare hos elever som kommer från s. k. icke studiemotiverade miljöer. Kunskapsmålet och det sociala målet går därmed båda om intet.

Hänsyn till varje elevs egenart är enligt vår mening det främsta medlet såväl för att främja kunskapsinhämtandet som för att motverka utslagning. Större valmöjligheter på högstadiet är därför nyckeln till en skola som engagerar och utvecklar alla.

Av högstadiets ca 100 stadieveckotimmar utgörs elva av tillval. Det är för lite för att erbjuda eleverna meningsfulla valalternativ. Den som vill lära sig mer än ett främmande språk och således väljer ett B-språk som tillvalsalternativ har t. ex. förbrukat hela sitt utrymme.

De tre timmarna fria aktiviteter har i mängskolor ett från undervisnings-synpunkt tveksamt värde. Många elever beskriver de fria aktiviteterna som "ren hängtid". Också temastudierna har lyckats olika väl i olika skolor.

I många skolor har man försökt att bereda eleverna en mera meningsfull verksamhet än vad som automatiskt följer av läroplanen. Det är vällovligt. Strömnäsbruk i Kronobergs län är ett exempel.

I Strömnäsbruk har man tagit konsekvensen av att de fria aktiviteterna är svåra att göra meningsfulla. Fyra (efter dispens) timmar för fria aktiviteter har slagits samman med de elva tillvalstimmar till ett större tillvalsutrymme.

Inom detta utrymme ges eleverna möjlighet att göra två tillval. Tillval 1 är ett språkligt på tre veckotimmar och tillval 2 är ett alternativ av praktisk karaktär på två veckotimmar. Inom varje tillvalsgrupp erbjuds i sin tur flera olika alternativ. Strömnäsbruksmodellen medger t. ex. eleverna att välja dels ett B-språk, dels under två veckotimmar ett helt annat ämne, t. ex. data med ekonomisk inriktning.

En modell för flera valmöjligheter

Strömnäsbruk visar på ett sätt att vidga varje elevs möjlighet att ta till vara sin personlighet. Modellen går att utveckla. Skissartat skulle det kunna ske efter följande riktlinjer:

- Dagens tillval (11 timmar), fria aktiviteter (3) och tematid (9) läggs samman till ett samlat tillvalsutrymme.
- Innehållet i detta utrymme anges i läroplanen. Valalternativen skall avse språk, praktiskt-estetiska ämnen och läroämnen.
- Varje elev skall ha möjlighet att välja flera tillvalsalternativ. Alternativen skall kunna avse båda ämnen enbart tillgängliga som tillval och fördjupningsstudier i ämnen som är obligatoriska för alla.
- Antalet tillvalstimmar bör gradvis öka ju längre upp i högstadiet eleven når. Förslagsvis bör de 23 tillgängliga stadieveckotimmarna delas med 6 timmar i årskurs 7, 7 timmar i årskurs 8 och 10 timmar i årskurs 9.

En tillvalsplan omfattande 23 tillvalstimmar skulle mot denna bakgrund kunna se ut på följande sätt.

Varje elev skall kunna välja två eller tre ämnen. Ämnena hämtas från följande tre grupper av ämnen:

Mot. 1985/86
Ub292

Grupp 1:

Språk
Tyska (3-årigt)
Franska (3-årigt)
Andra språk (1-3-årigt)

Grupp 2:

Praktiskt/estetiskt ämne
Verkstadsteknik
Fordonsteknik
Hantverk
Jord och skog
El och tele
Bild
Musik

Grupp 3:

Läroämnen
Svenska
Matematik
Fysik
Kemi
Biologi
Geografi
Historia

I följande exempel visas hur en elev kan välja tillvalsämnen i årskurserna 7, 8 och 9.

Exempel 1:

Årskurs 7: (6 timmar)
Franska, 3 timmar
El och tele, 2 timmar
Biologi, 1 timme

Årskurs 8: (7 timmar)
Franska, 3 timmar
Fordonsteknik, 2 timmar
Kemi, 2 timmar

Årskurs 9: (10 timmar)
Franska, 3 timmar
Fordonsteknik, 2 timmar
Matematik, 5 timmar

Exempel 2:

Årskurs 7: (6 timmar)
Verkstadsteknik, 4 timmar
Svenska, 2 timmar

Årskurs 8: (7 timmar)
Fordonsteknik, 5 timmar
Svenska, 2 timmar

Årskurs 9: (10 timmar)
Fordonsteknik, 8 timmar
Matematik, 2 timmar

Praktisk utbildning som "jord och skog" och "verkstadsteknik" bör dessutom kunna ges i form av praktik på lämpliga arbetsplatser.

Den här skisserade tillvalsmodellen tillgodoser flera krav. Den ger specialiseringsmöjligheter i fråga om såväl bredd som djup. Men den ger dessutom ett rikligt utrymme för lärostoff gemensamt för alla elever. Personlig hänsyn förenas således med hänsynen till behovet av en för alla gemensam kunskapsbas.

En förändring som kan göras omedelbart är att avskaffa de regler i läroplanen som förhindrar en angelägen anpassning av undervisningssituationen till elevernas behov och intressen. Om en skola finner det ändamålsenligt att gruppera eleverna med hänsyn till detta bör inga hinder föreligga.

För elever med utpräglad skolleda bör lärlingsutbildning kunna påbörjas efter årskurs 8. Lärlingsutbildningen skall i sådana fall förlängas med ett år.

Det är härutöver angeläget att ge de lokala skomyndigheterna möjlighet att i särskilda fall medge anpassad studiegång eller t. o. m. skolgångsbefrielse. Sadana åtgärder kan bidra till att skoltrötta elever senare känner det lättare att återuppta sina studier. Möjligheterna att medge anpassad studiegång bör alltså göras större och rätten att i särskilda fall bevilja skolgångsbefrielse återinföras.

Högstadiesval och gymnasieskolan

Flera tillval under högstadietiden gör med nödvändighet att eleverna kommer att lämna grundskolan med variationer i kunskapsprofilen. Det påverkar utformningen av intagningsreglerna till gymnasieskolan.

Regeringen har som "målsättning" att alla elever som lämnar grundskolan också skall kunna erbjudas plats i gymnasieskolan. I budgetpropositionen föreslås emellertid inga insatser som kan antas förverkliga dessa regeringens ambitioner.

Vi vill för vår del formulera intagningsprinciperna till gymnasieskolan på följande sätt:

Alla elever som uppfyller de förkunskapskrav som det för resp. gymnasial utbildning finns anledning att uppställa skall också beredas plats. Endast om uppenbara kostnads- eller arbetsmarknadsskäl talar häremot skall korrigeringar av elevernas personliga val få ske. En gymnasieskola på denna grund blir en skola som har förutsättningar att erbjuda kunskap åt alla – inte bara en plats eller en stol åt alla att sitta på.

Förkunskapskraven är ett viktigt sätt att förbereda eleverna för vad de senare kommer att möta. Kraven bör kunna formuleras i termer av genomsnittsbetyg, lägsta betyg i vissa ämnen och i vissa fall genomgångna tillvalskurser.

Hur de sistnämnda kraven skall byggas upp i detalj finns det skäl att särskilt noga överväga. Särskild eftertanke bör ägnas frågan i hur stor utsträckning tillval i årskurs 7 skall behöva påverka förutsättningarna för tillträde till gymnasieskolans olika delar. Språkens plats är härvid av särskild betydelse.

Oavsett hur tillvalssystemet konstrueras är det av vikt att möjlighet alltid finns att korrigera ett val som så småningom visar sig vara mindre välbetänkt.

Vi föreslår därför att en ny form av kompletteringsutbildning inrättas efter

årskurs 9 för de elever som av olika skäl kan ha behov av en sådan. Eleverna skall aldrig behöva möta återvändsgränder. En modell för kompletteringsundervisning utvecklar vi i anslutning till våra förslag om en tidigare skolstart.

Mot. 1985/86
Ub292

En förändring av högstadiet brädskar. Inte minst den påtagliga utslagningen av elever som inte känner den stimulans som behövs för ett gott studieresultat talar för detta. Det bör ankomma på regeringen att med stor skyndsamhet för riksdagen presentera förslag med utgångspunkt från de riktlinjer vi här har angivit.

Hemställen

Med hänvisning till vad som ovan har framhållits hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ökade valmöjligheter i högstadiet i enlighet med vad som i motionen anförts,
2. att riksdagen beslutar avskaffa nuvarande tidsbegränsning för nivågruppering på grundskolans högstadium,
3. att riksdagen beslutar att möjlighet skall finnas till lärlingsutbildning efter årskurs 8 i enlighet med vad som i motionen anförts,
4. att riksdagen beslutar om ändrade regler för anpassad studiegång i enlighet med vad som i motionen anförts,
5. att riksdagen beslutar att återinföra rätten att bevilja skolgångsbefrielse i enlighet med vad som i motionen anförts.

Stockholm den 27 januari 1986

Per Unckel (m)

Birgitta Rydle (m)

Göran Allmér (m)

Birger Hagård (m)

Hans Dau (m)

Anders G Högmark (m)

Rune Rydén (m)